

90 VUOTTA

Toimindan juuret ollah omal mual

Tundietun karjalazen tiedoruavon ruadajan Sandra Stepanovan merkipäiväke

Aleksandra Stepanovna yliopiston aigua, vuozii 1956.

Elokuun 30. päivänny vuvvennu 2020 vahnimäl rahvahanrunohuon tiedomiehel da Karjalan tazavallan arvostetul tiedoruavon ruadajal, filolougien kandiduatal **Aleksandra Stepanovna Stepanoval** tädydy 90 vuottu.

Enämbän 44 vuottu, vuvves 1962 vuodessah 2007, häi ruadoi Kielen, literatuurin da histourien instituutas; tutki karjalazii itkuvirzii, suarnoi, eppizii pajoloi da muite rahvahallistu kul'tuurua.

Muinaine Kalevalan mua on kazvatanuh Sandrua omien runoloin, pajoloin da itkuvirzien keskes da inehmine on andanuh rakkahuon, kai tijot da maltot omale muale da omale rahvahale, ku läs 60 vuottu on pannuh tallele, tutki da saneli kaikile, myös omile lapsile da bunukoile nämis rahvahanrunohuon uardehis.

Oma mua

Aleksandra Stepanovna on roinnuhes loitozes pienes karjalazes kyläzes, kuduadu

nygöi jo ei ole olemas. Dorogugi on mečoi-tunnuh.

Kylän nimi on Šombarvi, enne se kuului Puanajärven prihodah.

Kyläine seizoi 20 virstas Haikol'aspäi, tänäpäi myö tiijämmö sidä **Ortjo Stepanovan** kauti. Kyläine ei olluh suuri, vaiku 18 taloidu, ga ylen čoma. Se seizoi kaunehen järven rannal, kudai tännesäh on moine oma, ei nikonzu sidä suannuh unohtua.

Sandra (nenga tiedomiesty kučuttih lapsennu olles) ainos mielihyväl mustelou roindupaikkua. Jälgimäzen kerran puutui kävvä sinne 11. päivänny kezäkuudu vuvvennu 2006, silloi häi löydi čiloin, horman da vičikön keskes kodiloin da päččilöin aluzimii.

Käyndykerral vihmoin jälles pastoi päiväine, oli lämmin siä, taivas oli moine sinine, sendäh Aleksandra Stepanovna ruohti mennä kezoile oman Šombarven järveh. Tämä kezoile käyndy vikse tässä andau inehmizele vägie eliä, ruadua da kirjuttua uuzii kniigoi.

Muamo

Omas muamas Aleksandra Stepanovna sanelou hyväl sanoil. Häi oli kirjajmal-tamatoi, ga ylen tahtoi, gu hänen lapset opastuttas. Häi sanoi tyttärelle: "Minul ei puuttunuh opastuo, opastu sinä, anna sinun elaiгу rodieu kebjiemi!"

Muamal 12-vuodizennu pidi olla koin emändänny, oma muamo kuoli, tuatto jäi viijen lapsenke. Kai kodiruavot pidi ruadua, hot' iče oli pikoi pikkaraine. Tuatto oli luadinuh tyttäreh niškoi skam'äzen, ku häi vois leibii päččih panna.

Sandran muamo 16-vuodizennu meni miehele, lähti bes'odas "paikan kolkassa". Vuvvennu 1918 mies meni frontale da muamo jäi kolmen pojjanke. Miehen kuoltuu häi seiččie vuottu eli yksinäh, pidi žiivatua: lambahii, kaksi lehmiä da hebuo. Sit hyö vastavuttih Sandran tuatanke.

Tuatto

Aleksandra Stepanovna kučui tuattua takse, kui kučutah vaiku lapset pienete ol-

Aleksandra Stepanovna da ainehiston litteroindu, vuvvet 1990/1991.

Aleksandra Stepanovna Marija Vasiljevna Malikinanke, Uhtuon piirin Voinnizen kylä, vuozil 1967.

Aleksandra Stepanovna Ortjo Stepanovanke da Nina Lavozenke Kuusamossa, vuvvet 1991/1992

Aleksandra Stepanovna tabai Pertti Virtarannan, oli vuozil 1995.

les. Tuattua vägeh naitettih, gu perehil olis enämbi abaipaikkua. Vaiku nuori mies tahtoi olla mielevän naizenke, ei duumainnuh kalas, sendän lähti nuores mučois iäres akalluo, kudai oli seiččie vuottu vahnembi da kudual oli jo kolme poigua.

Aleksandra Stepanovna hyvin mustau keviän vuvvennu 1940. Häi opastui Hailkol'as, lapset oldih kevätlomal, silloin heil da vie erähil toizil kylän lapsil tuldih frontalpäi tuatat kodih. Lapset hyväs mieles astuttih tuattoloinke pihua myö.

Jälles oli kezä 1941. Hyö suatettih tuattua voinale. "Ies astutah muamo da tuatto, minä – heijän jälles. Silaigua tuatto kiändyi tuaksepäi da rubei kuččumah: "Sandra, tule tänne!" Tyttö itkestyi da rubei juoksemah iäres tuaksepäi. I kai... Sen jälles häi tuattua ei nähnyh. Tuatas jäi mustoh vie kudamidä.

Enzimäzet vešit

Kerran, konzu Sandral oli viizi vuottu, tuatto toi kodih elektrolampun da sanoi, gu

tuommozet nygöi paletah Uhtuol, niidy ei pie syyttiä, net iče syytäh, eigo pie karasinua, eigo pie puhtastua! Kuibo muga? Paletah vaiku pimies!

Sandra sizärenke kiinitettih villulungal lampun ikkunzuavessih. Ei pala. Tuatto nagrau: "Ei vie ole pimei!" Sit työtö mendih päčile, pandih paikkoi, od'dualoi vaste – rodih pimei, a lampu yksikai ei pala! Vaiku jällespäi, konzu lapset kaikelleh opittih suaha palamah lampu, tuatto sanoi, kui se palau.

Aleksandra Stepanovna mustau, konzu enzimäzen kerran nägi tuatan tuovun juablokan. "Tässäh mustan sen mavun suus. Minä nengomii jälles en syönnyh. Nikonzu. Se oli moine čoma, keldaine ruskienke, nengoine suuri, magei!" Ga häi sežo mustau pačoin mavun, kudai oli sen aijan lapsil parahannu magiezennu...

Mustau, kui tuodih kyläh enzimäzen ruadivon – "tämä torielku rubei pagizemah!"

Mustau, kui nägi enzimäzen lendoko-

nehen taivahas, kuduadu kaččomah juoksi kogo kylä.

Universitietat

Enzimäzes da toizes kluasas Sandra opastui karjalan kielel, kolmandes – suomen kielel. Škola oli 12 kilometrin peräs. Nedälin lopus nämmä 12 kilometrii pidi astuo jallai. Venän kielen Sandra opastui evakos olles, Čel'abinskoil alovehel. Net voinan aigua školah käyndyvuvvet ei mendy čottah. Vuvvennu 1944, konzu pereh tuli järilleh omah kyläh, tyttö tuaste lähti neländeh kluassah.

Vijjendeh kluassah pidi mennä opatumah Uhtuole. Aigu oli jygei, nalgähine, viluu pidi tirpua. Samanigäzet lapset mendih meččyruadoh, vaiku Sandran muamo tahtoi toizenmoizen elaijan omile lapsile. Dai tuatto, konzu vie oli hengis, ainos sanoi: "Minun tytär opastuu sissäh, kuni on školua! Korgiembassah!"

Karjalazien itkuvirzien kielen sellittäi sanakniigan prezentatsii. Helsinki, 2012.

Vuvvennu 2004 päivän valgien nägi Aleksandra Stepanovan "Karjalazien itkuvirzien kielen sellittäi sanakniigu".

Kielen, literatuuruan da istourien instituutas, Ol'ga Iljuha, Jelena Markova da Aleksandra Stepanova, 2015.

Sendäh Sandra lähti Uhtuole. Yhten keran školas ruvettih keriamäh dengua internuatan lapsien syömizeh niškoi. Kusbo ottua dengua, konzu muamo ruadoi kolhouzas, a sie ei maksettu nimidä. Sandra kahten Uhtuon tytönke astuttih jallai 48 kilometrii Haikol'assah. I kai, loppih opastundu...

Tulien huondeksen Uhtuole meni mašin, kaikin sie jo istutah, Sandra seizou sen rinnal, kyynälet valutah... Muaman velli nägi sen da andoi 50 rubl'ua. Aleksandra Stepanovna kogo ijän kiittäy Štoppi-diädiä. "Tämä oli kriizissuaigu, škola olis voinnuh loppevuosi sih, i kai! Kaksi tyttö, kudamien kel minä astuin, mugagi jäädih kyläh."

Seiččemenden kluasan jälles häi tahtoi mennä opastajien opistoh dai piäzi sih. Jällespäi tiijusti, gu enzimäzen puolenvuven aigua nikelle ei makseta stipendiedy. Sandra tiezi, ku ilmai niilöi dengoi Petroskoil ei suannuh eliä, sendäh pidi tulla järilleh kodih. Vuvven häi ruadoi mečäs, "karzi puuloi, oli spluaval, priimi meččiä"...

Kezäl petties nägi lehtes ilmoituksen, gu Uhtuol ruvetah keriamäh kaheksanden kluasan. Dai tuaste meni opastumah, vaiku igäero kluassudovarišoinke oli jonelli vuottu.

Aleksandra Stepanova ainos kerävyi opastumah matemaatiekakse, suvaičči fiiziekkua. Yheksändes kluasas ven'an kieldy da literatuurua rubei opastamah **Unelma Sem'õnovna Konkka**. Sit kai dielot mendih toizin, kai dielot roittihes omil sijoil. Vuvvennu 1952 Sandra piäzi opastumah Petroskoin valdivonyliopiston suomelas-ugrilazele ozastole.

Pereh

Yliopistos opastujes häi tuttavui oman **Pekka**-ukonke. Silloi oli **Hruščovan** aigu (ven'akse "Hruščovskaja ottepel"). Opastudovarišat äijän paistih kollektivizatsies, Stalinan repressielöis, Suomen voinas, persounukul'tas. Ga nämii paginoi nikonzu ei pietty hyvinny...

Vuvvennu 1959 Sandra Stepanovan ukko dovarišanke pajettih rajas piäliči Suomeh. Puolentostu kuun peräs Suomi työn-

di heidy järilleh Neuvostoliittoh. Agitatsies Pekka sai kymmene vuottu tyrmiä. Siepäi häi kerran tahtoi pajeta, ga händy suadih kiini da annettih vie kolme vuottu Vladimirskoin tyrmiä.

Ukko sanoi, gu tyrmäs olendu oli ylen jygei, gu ei piä lekahtas, häi ylen äijän lugi. Tsuarin aijas Vladimiran tyrmäs oli ylen suuri kirjasto, sie Pekka rubei luadimah karjalan kielen sanakniigua. Aleksandra Stepanovna tässä säilyttäy vahnoi ukon käl kirjutettuloi tetrattiloi.

Sandral pienen poijanke pidi Louhespäi, kus häi jo ruadoi, ajua kodih muamalluo. Tuas vuvven priimi meččiä, oli kluuban johtajannu, ruadoi školas algukluassooin opastajannu.

Tiedo

Sandran paras opastai Unelma Sem'õnovna Konkka silaigua jo ruadoi Kielen, literatuuruan da histourien instituutas. Kylmykuul vuvvennu 1963 häi kučui Petroskoile Sandran. "Tämä toven oli čuudo, ku händy piästettih školas da Petroskoile tulduu annettih kerras komnattu!"

Nenga algavui tiijolline toimindu. Häi kerras rubei ahkerasti ruadamah, lähti **Dmitrii Balašovanke** kirjuttamah rahvahanrunohuttu Kuolan niemele. Jällespäi Unelma Semonovnanke ruvettih valmistaamah anuksenkarjalazien suarnukogomustu, Aleksandra Stepanoval oli annettu kirjuttua suarnoin sellityksii, kudualoi piettih kogomuksen jygiembänny ruavonnu. Oman tehtävän häi kirjutti hyvin, suarnukogomus on kyzyttävy tässä.

Tämän kniigan jälles Aleksandra Stepanova rubei tutkimah itkuvirzii da net tuldih elaijan piäteemakse. Itkuvirret mus-toitettih inehmizele lapsusaigua, hänen omua maailmaa.

Sandra musteli, kui buaboi itki kolmevuodehizen brihačun muah pannes, se brihačču oli samanigäine ku häi pieni Sandra. Häi musteli, kui oma muamo itki stolan tagua istujes, konzu hyö ajettih Šombarvespäi iäre.

Elaijan jygielöis tilandehis karjalaine naine saneli omis tundolois ainos itkuvirzien vuoh. Itkie maltoi suurembi vuitti naistu. Sendäh vikse Aleksandra Stepanovnan tiijollizen toimindan juuret ollah sie, omal mual, lapsusaijas.

Aleksandra Stepanovna puaksuh kävyi kylih, kirjutti mustoh ylen äijän itkuvirty, on kiändänyh niilöi venän kielele, valmisti itkuvirzikogomuksen. Tämän ruavon tuloksennu rodih dissertatsii, kudai oli omistettu itkuvirzilöin metaaforukielele. Myöhembäh päivän valgien nägi dissertatsien pohjal valmistettu monogruafii.

Parembat mustot

”Mustoh jädih kuuzi enzymästy vuottu Šombarves. Se oli moine pitky elaiju, oli kaikenmostu! Hyviä!

Enzimäine mielespiettävy... Se oli seiččemenden kluasan jälles. Siičupluat’u da kaksi kassastu. Kuuhine yö, astummo yhtes tansiloispäi, häi pajattau: ”Valgiet yöt, ei ole undu...”

Lapsien suandu... Konzu sain Erkin, oli moine čuudo..! Minä buitgu en olluh täl mual... Fruktat, Pekan kirjutukset... Toizen lapsen sain myöhä, en ni vuottanuh jo. Rodih tyttö, Eila; kogo elaijan ilo.

Bunukat... Elaiju jatkuu! Dai rubieuv jatkumah!”

”Jygei oli, konzu Pekka puutui tyrmäh. Konzu tulin ruadamah Instituuttah, elin podvualas. Oli jygei, dengua ei täydnyh, abuu vuottua ei olluh kes... Lähten siepäi podvualaspäi pihale, päiväine pastau, lämmin tuuli, taivas sinine, linduzet pajatetah, rahvas käveltäh.

Piäs väi Majakovskoin sanat: ”I žizn’

horoša i žit’ horošo!” Yksikai oli hyvä elä. Anna nygöi on jygei, se proidiu, eihäi se ainos voi nenga olla. Minä olen ozakas, minun rinnal oli ainos hyviä rahvastu. Kogo elaijan. Muamo... Tuatto... Štoppi-diädö... Unelma Semonovna, susiedat Louhen rajonas dai Kentjärves... Väizizet... Muatušku, Kat’a-t’outa... dai toizet.”

Kniigat

Instituutas ruadajes Aleksandra Stepanovna kävyi lās 50 ruadomatkah; kirjutti enämbän 300 čuassuu rahvahanrunohuon ainehistuo. Häi valmisti suarnu-, itkuvirzikogomuksii, karjalan rahvahanrunohuon hrestomuatieloi. Eriže tutki tunguon karjalazii da valmisti kogomuksen heijän ainehiston pohjal.

Suures arvos on hänen monogruafii ”Karjalazien itkuvirzien metaaforumuailmu”. Tärkiembänny ruavonnu on ”Karjalazien itkuvirzien kielen sellittäi sanakniigu”, kudai oli painettu vuvvennu 2004. Täs kniigas sai allun Karjalan gumanituarizen tiijon uuzi suundu – lingvofolkloristiekku.

Aleksandra Stepanovnan ruaduo jatkau hänen tytär, **Eila Stepanova**. Häi Suomes väitti dissertatsien da muaman peräh tutki karjalastu itkuvirziperindyö da kul’tuurua.

Penziele lähtiettyy Aleksandra Stepanovna ei voi joute istuo, ei malta. Oman Eila-tyttärenke hyö kiännettih ”Karjalazien itkuvirzien kielen sellittäjän sanakniigan” suomen kielele. Ei ammui, vuvvennu 2017 päivän valgien nägi vie yksi uuzi kniigu ”Musta omii juurii” (Pomni korni svoji), kuduas Sandra mustelou omua roindukylä.

Täh kniigah niškoi häi hätken ečči ainehistuo arhiivois. Nygöi häi tahtou tämän kniigan kiändiä karjalakse. Vuvvennu 2019 uvven painoksen nägi Zuakkunoi-kniigaine («Были-небылицы»).

Aleksandra Stepanovna uudeh painoksen niškoi löydi Tiedokeskuksen arhiivas nelli uuttu suarnua, kiändi tekstat venän kielele. Nygöi pluanois olis suaha valmekse uuzi tävvendetty da kohendettu itkuvirzikogomus.

Ristikanzu

Kaikis tärgevin on se, ku Aleksandra Stepanovna on ylen hyvä ristikanzu. Ainos tiedä, midä tahtou, hyväsydämelline, rahmannoi, hänes ainos voibi suaha abuu da nevvuo. Häi on ainos hyvä miele, ei moiti elaiju. Omua hyviä mielidy häi mielihyvä andau rinnal oljoile. Häi nikonzu ei itkettelei, ei kadehti.

Tahtozimmo hyvittelä Teidy, arvokas Aleksandra Stepanovna, merkittävän roindupäivänke. Toivotammo Teile lujua ter-

Sanastoa

dorogugi on mečoitunnuh

= polkukin on metsittynyt

mustelou roindupaikkua

= muistele syntymäpaikkaa

čiloi

= nokkonen

päččilöin aluzimii

= uunien perustuksia

mennä kezolte

= mennä uimaan

andau inehmizele vägie eliä

= antaa ihmiselle voimaa elää

ruadua da kirjuttua uuzii kniigoi

= tehdä työtä ja kirjoittaa uusia

kirjoja

minul ei puuttunuh opastuo

= minä en saanut oppia

oli luadinuh tyttäreh niškoi

skamn’azen

= oli tehnyt tyttärelle jakkaran

tuldih frontalpäi tuatat kodih

= isät tulivat rintamalta kotiin

juabloka

= omena

pačoi

= uunissa haudutettu nauris

čuudo

= ihme, kummajainen

annettih komnattu

= annettiin asunto

itkie maltoi suurembi vuitti

naistu

= suurempi määrä naisia osasi itkeä

ruavon tuloksennu rodih

dissertatsii

= työn tuloksena syntyi tutkielma

elin podvualas

= asuin kellarikerroksessa

enämbän 300 čuassuu

= yli 300 tuntia

karjalan rahvahanrunohuon

hrestomuatieloi

= karjalan kansanrunouden

oppikirjoja

zuakkunoi

= tarinoita

ristikanzu

= ihminen

vehytty, vägie da iluo! Anna tahto eliä da tiijustua ainos uuttu iellehgi on sydämes.

Teijän endizet kollielat, opastujat

LJUDMILA IVANOVA

VALENTINA MIRONOVA